

Izvorni znanstveni članak
UDK: 811.163.42'36
DOI: 10.22210/strjez/48/1

Primljen: 23. 2. 2019.
Prihvaćen: 29. 5. 2019.

POUČAVANJE GRAMATIČKIH KATEGORIJA I NJIHOVIH OBLIKA U OVLADAVANJU HRVATSKIM KAO INIM JEZIKOM

Milvia Gulešić Machata*
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Sanda Lucija Udier**
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Gramatičke su kategorije razredi u koje se uvrštavaju riječi prema svojoj tvorbi ili funkciji. Što su jezici srodniji, manji je broj kategorija koje postoje samo u jednome od njih pa su gramatičke kategorije u slavenskim jezicima gotovo podudarne, a umnogome su podudarni i njihovi kategorijski oblici. Situacija se usložnjava kad se nastoji ovladati jezikom koji je po srodnosti udaljeniji jer je više kategorija koje postoje samo u jednome u njih. Važno je da poučavatelji hrvatskoga kao inoga jezika budu svjesni poteškoća koje mogu nastati u procesu ovladavanja zahvaljujući razlikama u gramatičkim kategorijama između prvoga jezika učenika i hrvatskoga jezika. U radu se iznose moguće poteškoće na koje govornici pojedinih jezika nailaze u ovladavanju hrvatskim kao inim jezikom (HIJ-em), a koje su uvjetovane razlikama u gramatičkim kategorijama između njihova prvoga jezika i hrvatskoga jezika, te o načinima kako se te poteškoće mogu smanjiti i prevladati te učiniti njegovo ovladavanje učinkovitijim i uspješnijim.

Ključne riječi: *gramatičke kategorije, poučavanje hrvatskoga kao inoga jezika, ovladavanje hrvatskim kao inim jezikom*

1. UVODNE TEORIJSKE NAPOMENE O POUČAVANJU GRAMATIKE U NASTAVI INOGA JEZIKA

Premda u glotodidaktici već desetljećima prevladavaju pristupi poučavanju utemeljeni na komunikacijskome načelu (*Zajednički europski referentni okvir za jezike: učenje, poučavanje, vrednovanje* – ZEROJ, 2005: 9), utvrđeno je da takvo poučavanje počesto ne rezultira željenom razinom komunikacijske kompetencije jer ne razvija jezičnu točnost o kojoj, između ostaloga, ovisi komunikacijska kompetencija (Loewen, 2015: 57). Zbog toga se nastoje razviti pristupi poučavanju inoga jezika kojima se, uz komunikaciju i tečnost, nastoji razviti i jezična točnost, a jezična se točnost razvija poučavanjem gramatike.

Implicitno ili eksplicitno poučavanje gramatike neizostavno je iz više razloga, od kojih su najvažniji: (1) za razliku od vokabulara, gramatika

* mgulesic@ffzg.hr

** sludier@ffzg.hr

je zatvoren i uglavnom stabilan sustav, što znači da postoji konačan broj gramatičkih oblika i pravila po kojima se kombiniraju, a ta se pravila vrlo sporo mijenjaju; (2) gramatika je sustav koji omogućuje generalizacije i zbog toga se može primijeniti na velik broj pojedinačnih primjera i realizacija; (3) premda postoje varijacije u njezinoj uporabi, gramatika standardnoga jezika je „apsolutna“, što znači da postoji postojan skup gramatičkih obilježja karakterističnih za standardni jezik (Ellis i Shintani, 2014: 54–55). Sve to čini poučavanje gramatike svrhovitim i praktičnim te se zbog toga gramatika često postavlja u središte poučavanja jezika. Ovladanost gramatikom osigurava učinkovitu komunikaciju jer, ukoliko ne ovladaju gramatikom, učenici inoga jezika ostaju na „pidžiniziranoj“ leksičkoj razini jezičnoga razvoja karakterističnoj za početno učenje (Ellis i Shintani, 2014: 55). Kako bi prevladali tu razinu, učenici inoga jezika trebaju se znati primjereno i točno izražavati koristeći se gramatičkim strukturama na način prikladan različitim društvenim kontekstima. Gramatika im je potrebna kako bi se njihova jezična uporaba približila jezičnoj uporabi obrazovanih izvornih govornika.

2. GRAMATIČKE KATEGORIJE U HRVATSKOME STANDARDNOME JEZIKU

Gramatičke se kategorije definiraju kao razredi, odnosno klase u koje se uvrštavaju riječi prema svojoj tvorbi ili funkciji. Gramatičke kategorije mogu biti morfološke i sintaktičke, a zajedno čine gramatiku nekoga jezika.

Morfološke kategorije u hrvatskome jeziku dijele se na kategorije imenskih riječi (kategorije riječi, roda, broja, padeža i određenosti) i glagolske kategorije (kategorije riječi, lica, broja, oblika, načina, stanja i vida), a sintaktičke su kategorije u hrvatskome jeziku kategorija članova rečenice i kategorije rečenice (Pranjković, 1982; Silić i Pranjković, 2005: 37–39; Pranjković, 2013a i 2013b). Kategorija riječi razlikuje deset vrsta riječi: imenice, zamjenice, pridjeve, brojeve, glagole, priloge, veznike, prijedloge, uzvike i čestice. Kategorija roda razlikuje tri roda: muški, ženski i srednji. Kategorija broja razlikuje jedninu i množinu. Kategorija padeža razlikuje sedam padeža: nominativ, genitiv, dativ, akuzativ, vokativ, lokativ i instrumental. Kategorija određenosti razlikuje određenost i neodređenost. Kategorija lica razlikuje prvo, drugo i treće lice, a kategorija broja jedninu i množinu. Kategorija oblika razlikuje oblike za prošlost, sadašnjost i budućnost (u glagolskim vremenima prezentu, perfektu, aoristu, imperfektu, pluskvamperfektu, futuru I. i futuru II.). Kategorija načina razlikuje izjavu, zapovijed, mogućnost i želju, a kategorija stanja radne i trpne glagolske oblike. Kategorija vida razlikuje nesvršeni i svršeni vid. Kategorija članova rečenice razlikuje subjekt, predikat, objekt i priložnu oznaku, dok kategorija rečenice razlikuje jednostavne i složene rečenice, a među složenima nezavisnosložene i zavisnosložene rečenice.

Morfološke kategorije roda, broja i padeža odnose se na imenske riječi (imenice, zamjenice, pridjeve i neke brojeve). Morfološka kategorija određenosti odnosi se na pridjeve. Morfološke kategorije lica, broja, oblika, načina, stanja i vida odnose se na glagole, a kategorija roda u glagolskome pridjevu radnome, kojim se tvore pojedini glagolski oblici, kategorija je imenskih riječi.

U gramatikama hrvatskoga jezika opisuju se gramatičke kategorije i njihovi pojavni oblici, no ti su opisi prikladni samo za izvorne govornike koji imaju implicitno jezično znanje, ali ne i za neizvorne govornike koji takvu jezičnu kompetenciju nemaju. Zbog toga poučavatelji HIJ-a ističu potrebu za detaljnim opisom hrvatskoga jezika prikladnim za neizvorne govornike. Opis gramatičkih kategorija prikladan za nastavu HIJ-a zbog svojega proizvodnoga načela, detaljnosti i izvanjske perspektive kojom se sagledava gramatika predstavlja doprinos opisu hrvatskoga jezika u cjelini. To prepoznaju i lingvisti koji se ne bave HIJ-em, pa tako naprimjer, govoreći o hrvatskim glagolskim vrstama, Ivan Marković napominje važnost stranih jezika budući da „pri osvještavanju hrvatskih glagolskih vrsta (...) uvijek treba krenuti od stranih jezika. Govornicima hrvatskoga jezika nerijetko nije po sebi jasno da konjugacijskih tipova ima i u hrvatskome (i da ih – ako nam je do morfološkoga opisa stalo – valja osvijestiti), premda im je po sebi jasno da ih pri učenju stranih jezika treba svladati.“ (Marković, 2012: 215). Proučavanje gramatičkih kategorija u drugim jezicima i njihova usporedba s istim, sličnim ili različitim kategorijama u prvome jeziku može dati važne rezultate i u boljem poznavanju načina na koji funkcioniraju kategorije u vlastitome, prvome jeziku. A proučavanjem gramatičkih kategorija u vlastitome, prvome jeziku poučavatelji se stavljaju u položaj učenika toga jezika, što im uvelike pomaže u poučavanju.

3. GRAMATIČKE KATEGORIJE I HRVATSKI KAO INI JEZIK

Gramatički opisi u gramatikama i drugim priručnicima suvremenoga hrvatskoga jezika (Težak i Babić, 2005; Raguž, 1997; Barić i sur., 2005; Silić i Pranjaković, 2005; Pišković, 2012; Marković, 2012, 2013; Belaj i Tanacković Faletar, 2014) često su nedostatni i neprikladni za poučavanje HIJ-a. Za specifične potrebe poučavanja HIJ-a učenicima koji, dakle, nemaju izvornogovorničku jezičnu kompetenciju, treba ponuditi drugačiji – iscrpan, ali metodički prilagođen i postupan – opis gramatičkih kategorija i oblika u kojima se one ostvaruju. Posljednjih nekoliko desetljeća na tome su području učinjeni znatni pomaci. Objavljeni su brojni članci, udžbenici i priručnici koji se bave gramatikom hrvatskoga kao inoga jezika (Jelaska i sur., 2005; Cvikić, 2007; Korajac i Salak 2012; Udier, 2013a, 2015), kao i gramatika hrvatskoga jezika prikladna za poučavanje HIJ-a (Jelaska, 2015). Doprinos su problematici ovladavanja gramatičkim kategorijama u HIJ-u i

kontrastivni lingvistički i glotodidaktički članci koji govore o tome kako HIJ-em u cijelosti ili nekim njegovim segmentom ovladavaju govornici nekoga određenoga prvoga jezika: naprimjer slovačkoga (Gulešić, 2003; Gulešić Machata, 2013, 2016), njemačkoga (Macan i Kolaković, 2008), makedonskoga (Cvitanušić Tvico i Nazalević, 2010), poljskoga (Aleksovski, 2014) i dr. U ovome radu nije toliko riječ o problematici ovladavanja HIJ-em govornika nekoga određenoga jezika, koliko se nastoji rasvijetliti kako bi se kategorije hrvatskoga jezika i njihovi oblici trebali prikladno opisati i inkorporirati u poučavanje HIJ-a da bi ono bilo što uspješnije i učinkovitije. Krajnja svrha bavljenja gramatičkim kategorijama u kontekstu poučavanja HIJ-a stvaranje je univerzalnoga modela poučavanja gramatičkih kategorija (Udier, 2016) koji bi bio primjenjiv u nastavi s govornicima različitih prvih jezika (heterogenim skupinama) i u različitim glotodidaktičkim kontekstima.

4. ODNOS GRAMATIČKIH KATEGORIJA I KATEGORIJSKIH OBLIKA U HRVATSKOME KAO INOME JEZIKU I PRVOME JEZIKU NJEGOVIH UČENIKA

Komunikacijske su kompetencije jezična, sociolingvistička i pragmatična, a jezične su kompetencije leksička, gramatička, semantička, fonološka, ortografska i ortoepska (ZEROJ, 2005: 111). Gramatička kompetencija znači poznavanje morfologije i sintakse drugoga jezika te sposobnost proizvodnje semantički i gramatički ispravnih rečenica (ZEROJ, 2005: 116), a ovladavanje je gramatičkim kategorijama u izravnoj vezi s ovladavanjem gramatičkom ispravnosti u procesu ovladavanja inim jezikom. U ZEROJ-u, koji je nastojao biti napisan tako da se univerzalno odnosi na sve jezike, nigdje se izrijekom ne spominju gramatičke kategorije, ali su one implicitno sadržane u opisivaču gramatičke kompetencije. O gramatičkoj ispravnosti po razinama u ZEROJ-unavodi se u Tablici 1 sljedeće (ZEROJ, 2005: 117).

Tablica 1. Opisivači gramatičke kompetencije po ZEROJ-u

C2	Može dosljedno govoriti gramatički korektno i pri zahtjevnom načinu izražavanja čak i kad mu je pažnja usmjerena na nešto drugo, npr. na planiranje sljedećeg izričaja ili na promatranje reakcije sugovornika.
C1	Može dosljedno održavati visok stupanj gramatičke ispravnosti; sustavne pogreške su rijetke i teško se primjećuju.
B2	Dobro vlada gramatikom; mogu se pojaviti povremeni previdi ili sporadične pogreške te manje netočnosti u strukturi rečenice, ali to se događa rijetko i često se može naknadno ispraviti. Prilično dobro vlada gramatikom. Ne pravi nesustavne pogreške koje mogu dovesti do nesporazuma.
B1	Komunicira s prihvatljivom točnošću u poznatim kontekstima; općenito dobro vlada gramatikom iako se osjeća utjecaj materinskog jezika. Pravi sustavne pogreške, ali je jasno što želi izraziti. Koristi s prihvatljivim točnošću fond uobičajenih, rutinskih formula vezanih za predvidive situacije.

A2	Neke jednostavne strukture koristi ispravno, ali još stalno pravi osnovne pogreške – na primjer, često miješa vremena i zaboravlja na slaganje. Ipak je obično jasno što želi reći.
A1	Pokazuje samo ograničeno vladanje malim brojem jednostavnih gramatičkih i rečeničnih struktura, uglavnom memoriranih.

Koje će se gramatičko gradivo poučavati prije, a koje poslije određuje se ponajprije na temelju kriterija čestotnosti i jednostavnosti, pa će se najprije poučavati češći i jednostavniji oblici, zatim češći i složeniji oblici, a poslije rjeđi i složeniji. Kriterij čestotnosti uglavnom je odrediv jer jezične pojave mogu imati višu ili nižu čestotnost (ukupan broj pojavnica u korpusu), a čestotnost se može utvrditi pretraživanjima jezičnih korpusa, npr. korpusa hrvatskoga jezika hrWaC v2.0 (Ljubešić i Erjavec, 2011). Pritom treba uzeti u obzir da je upotrebljivost postojećih korpusâ hrvatskoga jezika (*Hrvatski nacionalni korpus*, *Hrvatska jezična riznica* i *hrWaC*) u istraživanjima poučavanja HIIJ-a još nedovoljno istražena pa se ne može sa sigurnošću govoriti o njoj, ali je sigurno da korpusi predstavljaju vrijedan izvor autentičnih podataka o jezičnoj uporabi koja je relevantan čimbenik u poučavanju jezika. Kriterij jednostavnosti ili složenosti ovladavanja jezičnim pojavama teže je odrediv. Naime, koliko je nešto u ciljnome jeziku (dakle jeziku kojim učenik ovladava) jednostavno ili složeno, može se procijeniti ponajprije u suodnosu učenikova prvoga jezika s ciljnim jezikom. Naprimjer rod u hrvatskome jeziku neće izazvati veće teškoće govorniku češkoga ili kojega drugoga slavenskoga jezika jer je u tim jezicima kategorija roda vrlo slična toj kategoriji u hrvatskome jeziku, govornicima romanskih jezika čiji prvi jezici ne poznaju srednji rod izazvat će manje poteškoće u ovladavanju konceptom srednjega roda i morfološkim obilježjima imenica srednjega roda, a govorniku finskoga, mađarskoga ili turskoga jezika izazvat će velike poteškoće budući da su to jezici koji ne poznaju kategoriju roda ili se ona izražava potpuno drugačije nego u hrvatskome jeziku (Gulešić Machata, 2012). Naprimjer u turskome jeziku rod se izražava na leksičko-sintaktički način – korištenjem posebnih leksema koji znače osobu muškoga, odnosno osobu ženskoga spola. Ti leksemi stoje u pretpoziciji ili u postpoziciji u odnosu na imenicu (Čaušević, 1996: 61).

Što su jezici koji se promatraju srodniji, manji je broj kategorija koje postoje samo u jednome od njih. Tako su gramatičke kategorije u slavenskim jezicima gotovo podudarne (razlika je npr. pridjevska kategorija određenosti koju hrvatski ima, a neki drugi slavenski jezici nemaju). Štoviše, vrlo su slični i njihovi kategorijski oblici, iako među njima postoje veće razlike nego u koncepcijama samih kategorija – naprimjer slovenski jezik ima tri kategorijska oblika morfološke kategorije broja: jedninu, množinu i dvojinu; bugarski i makedonski jezik imaju više glagolskih oblika (vremena) te je njihova uporaba različita i znatno složenija od uporabe glagolskih vremena

u hrvatskome jeziku (Udier, 2013b: 380); slovački i ruski jezik imaju po šest padeža. Međutim, to nisu razlike zbog kojih bi u nastavi nekoga slavenskoga jezika za govornike drugih slavenskih jezika osvještavanje pojedinih gramatičkih kategorija trebalo biti problematično – one su dio zajedničkoga jezičnoga znanja svih izvornih govornika slavenskih jezika i njihovo se ovladavanje obično odvija brzo i bez poteškoća. Iz toga proizlazi da se, barem u početku, najlakše ovladava jezicima koji su najrodniji.

Naprotiv, što su pak jezici različiti, veći je broj kategorija koje postoje samo u jednome od njih, a i kategorijski se oblici unutar zajedničke kategorije znatno više razlikuju. Situacija se, dakle, usložnjava pri ovladavanju jezikom koji je po srodnosti udaljeniji od učenikova prvoga jezika (ili od drugih jezika kojima je prije ovladao), ali ako je riječ o istoj jezičnoj porodici, naprimjer indoeuropskoj, osvještavanje većine gramatičkih kategorija još uvijek ne predstavlja poteškoću. Tako će govorniku njemačkoga koji ovladava hrvatskim jezikom najčešće biti teško ovladavanje hrvatskim padežnim sustavom – padežni nastavci i funkcije, kao i oni padeži koji ne postoje u njemačkome jeziku – no neće imati teškoća s konceptijskim razumijevanjem toga što padež zapravo jest. Drugim riječima teškoća se pojavljuje na razini kategorijskoga oblika, ali ne i same kategorije. Pitamo li učenike HIJ-a različitih prvih jezika te različitih drugih jezika kojima su ovladali prije nego hrvatskim što u hrvatskome jeziku smatraju teškim, gotovo svi odgovorit će da su to padeži. Reći će to i govornici njemačkoga, francuskoga, talijanskoga, finskoga, kao i japanskoga i kineskoga, ali i poljskoga, češkoga i drugih slavenskih jezika (Udier, Gulešić Machata i Čilaš, 2006: 37). Međutim, razlozi zašto ovladavanje hrvatskim padežima smatraju teškim nisu isti. Izvornim govornicima poljskoga, češkoga i drugih slavenskih jezika poteškoće predstavlja ovladavanje padežnim nastavcima jer su slični padežnim nastavcima istih padeža u njihovim jezicima; slični, ali ne istovjetni, zbog čega se javlja međujezična homonimija koja otežava ovladavanje. Govornicima njemačkoga, francuskoga, talijanskoga, finskoga i drugim govornicima neslavenskih jezika također stvara poteškoće ovladavanje padežnim nastavcima, ali im je još više od toga teško ovladati načinom na koji funkcionira padežni sustav u hrvatskome jeziku budući da se, iako u tim jezicima postoje padeži, gramatika padeža vrlo razlikuje od hrvatske. Međutim, najteže je ovladati hrvatskim padežnim sustavom govornicima japanskoga, kineskoga i drugim govornicima u čijim jezicima uopće ne postoji kategorija padeža.

U skladu su s time i iskustva u poučavanju HIJ-a u jezično heterogenim skupinama. Govornici slavenskih jezika nerijetko velikom brzinom ovladavaju HIJ-em pa preskaču razine na tečajevima, naprimjer u *Croatikumum* – *Centru za hrvatski kao drugi i strani jezik* umjesto početne razine na *Jezičnim vježbama 1* (A1–A2+ po ZEROJ-u) često upisuju višu početnu razinu *Jezične*

vježbe 2 (razina B1 po ZEROJ-u) ili pak završe *Jezične vježbe 1* i nakon njih upišu *Jezične vježbe 3* (razina B1+ po ZEROJ-u). Iskustvo s učenicima HIJ-a čiji je prvi jezik nesrodan hrvatskomu govori da oni znatno rjeđe preskaču razine, a događa se i da ponavljaju istu razinu kako bi temeljito ovladali sadržajima koji se na njoj poučavaju.

Teškoće u njihovu ovladavanju HIJ-em ne proizlaze samo iz činjenice da jezici imaju nepodudarne gramatičke kategorije, već i iz činjenice da su programi za poučavanje i udžbenici većinom osmišljeni i načinjeni tako da ponajprije odgovaraju govornicima jezika koji pripadaju indoeuropskoj jezičnoj porodici jer su oni njihovi najčešći korisnici. S glotodidaktičkoga bi stanovišta, dakako, bilo poželjno da postoje posebni udžbenici i programi za poučavanje HIJ-a namijenjeni poučavanju različitih učeničkih skupina (udžbenici i programi za poučavanje govornika slavenskih jezika, udžbenici i programi za poučavanje lingvista i filologa, udžbenici i programi za poučavanje osoba kojima HIJ treba samo za praktično sporazumijevanje u radnome okruženju, udžbenici i programi za poučavanje nasljednih govornika, udžbenici i programi za poučavanje govornika nekoga konkretnog jezika...) kojima bi se najbolje odgovorilo na potrebe pojedinih učeničkih skupina. Ali, budući da HIJ pripada rjeđe poučavanima i manje učenicima inim jezicima i njime se profesionalno bavi nevelik broj jezičnih stručnjaka u Hrvatskoj i izvan nje, u praksi nije moguće proizvesti sve takve udžbenike i programe za poučavanje. Zbog toga autori udžbenika i programa za poučavanje nastoje izraditi univerzalne modele koji su funkcionalni u nastavi s različitim učeničkim skupinama (Čilaš Mikulić, Gulešić Machata i Udier, 2014, 2015, 2016; Udier i Gulešić Machata, 2014).

4.1. Gramatička riječ u hrvatskome kao inome jeziku

I jezicima s morfologijom manje razvijenom nego što je morfologija u hrvatskome jeziku pojavni oblik nekoga određenoga leksema obično nije samo jedan: naprimjer pojavni oblici engleskoga leksema *book* ('knjiga') jesu oblici *book* i *books* ('knjiga, knjige'), a njemačke imenice (*das*) *Ende* ('kraj') jesu oblici (*das*) *Ende*, (*die*) *Enden*, (*des*) *Endes* ('kraj, krajevi, krajeva'). Različiti jezici također poznaju supletivne osnove, naprimjer engleski *maus* – *mice* ('miš, miševi'). Dakle u jezicima se riječi ne pojavljuju samo u svojem kanonskome obliku, a što je u jeziku razvijenija morfologija, to riječi imaju više pojava oblika. Učenicima će HIJ-a ponekad biti vrlo teško odrediti kanonski oblik nekoga pojava oblika:

- kod imenica, npr. *dijelovi*, *dijelove*, *dijelovima*... (*dio*), *poslu*, *poslom*, *poslovi*, *poslova*... (*posao*), *otocima*... (*otok*), *psa*, *psom*, *psi*, *pasa*, *psima*... (*pas*), *pretka*, *preci*... (*predak*) i brojnih drugih
- kod pridjeva, npr. *zreloj*... (*zrela*), *zlim*... (*zla*) i brojnih drugih

- kod zamjenica, npr. *nje, njoj, nju, njom (ona), nikoga, nikomu...* (*nitko*) i brojnih drugih
- kod glagola, npr. *jedem, jeo, jela...* (*jesti*), *pečem, pekao, pekla...* (*pečiti*), *sretnem, sreo, srela...* (*sresti*) i brojnih drugih.

Razlog je tomu upravo brojnost morfoloških kategorija u hrvatskome jeziku te morfonološka struktura hrvatskoga jezika u kojemu morfološke promjene izazivaju fonološke promjene (Marković, 2013: 2). Kad dolazi do fonoloških promjena u oblicima neke riječi, učenicima HIJ-a na nižim stupnjevima jezične kompetencije (A1 do B1 po ZEROJ-u) jako je teško prepoznati kanonski oblik riječi. Isti leksem ostvaruje se kao više gramatičkih riječi upravo zahvaljujući kategorijama i njihovim oblicima: imenice se mijenjaju ovisno o rodu, broju i padežu, kao i pridjevi, zamjenice i neke brojevne riječi, a glagoli zahvaljujući glagolskim morfološkim kategorijama.

Ako učenici HIJ-a ne razumiju neki hrvatski leksem ili razumiju njegovo leksičko, no ne i gramatičko značenje, on za njih ne predstavlja gramatičku riječ. Ako se jezik poučava gramatičko-komunikacijskom metodom, nužno je postići da učenici razumiju morfosintaktička obilježja hrvatskih leksema kako bi mogli ovladati njihovom uporabom. U procesu ovladavanja jezikom ovladava se (i) cjelovitim ili skraćenim paradigmama, uglavnom pravilnim i predvidljivim nizom gramatičkih riječi istoga leksema, tj. konkretnim ostvarajima gramatičkih kategorija.

5. IZOBRAZBA I USAVRŠAVANJE LEKTORA HRVATSKOGA KAO INOGA JEZIKA KAO KLJUČ PREVLAĐAVANJA POTEŠKOĆA U POUČAVANJU GRAMATIČKIH KATEGORIJA

Upoučavanju HIJ-a poteškoću predstavlja i to što ne postoji institucionalizirano obrazovanje za lektore (koji su obrazovani gotovo isključivo za poučavanje hrvatskoga kao prvoga jezika), što između ostaloga rezultira činjenicom da lektori često ne prepoznaju poteškoće koje u ovladavanju HIJ-em proizlaze iz razlika u gramatičkim kategorijama između hrvatskoga jezika i prvoga jezika njihovih učenika (takozvani negativni prijenos iz prvoga jezika). Važne spoznaje o kategorijskim razlikama između hrvatskoga i pojedinoga jezika lektori najčešće stječu tek za vrijeme nastave s govornicima toga jezika, dakle prekasno da bi bile primijenjene u konkretnome poučavanju s tim studentima, i te su spoznaje često utemeljene više na praktičnome iskustvu nego na teorijskim znanjima. To nastavu čini manjkavom, a lektora nesigurnim i nepripremljenim za izazove s kojima se susreće. Kako bi se preduhitriilo tu situaciju, bilo bi poželjno da svaki lektor prikupi, objedini i objavi svoja iskustva s poučavanjem učenika HIJ-a određenoga prvoga jezika. Na taj bi se način znanja i iskustva širila i prenosila na druge potencijalne korisnike – lektore i ostale jezične stručnjake. Primjeri su takve prakse radovi i izlaganja: Gulešić, 2003; Macan i Kolaković, 2008; Brač i Radaković, 2010;

Kovačević, 2010; Sokolić i Vidović Bolt, 2010; Cvitanušić Tvico i Nazalević, 2011; Aleksovski, 2014 i drugi.

U idealnome slučaju lektor HIJ-a poznaje jezik čije govornike poučava pa svoju nastavu može prilagoditi razlikama između prvoga jezika učenika i hrvatskoga. Međutim, dakako, lektori HIJ-a ne mogu poznavati sve jezike čije će govornike poučavati tijekom svojega radnoga vijeka. To pogotovo vrijedi za lektore koji poučavaju u heterogenim skupinama. Ali, kako bi bili što spremniji za poučavanje, lektori HIJ-a trebali bi se u sklopu priprema za nastavu informirati o gramatici prvoga jezika ili prvih jezika svojih učenika te nastojati predvidjeti odstupanja do kojih će vjerojatno dolaziti. Već i sama usporedba gramatičkih kategorija u hrvatskome jeziku s gramatičkim kategorijama u prvim jezicima njegovih učenika lektoru može reći mnogo o tome na što će u poučavanju trebati obratiti više pozornosti, kakav će pristup trebati primijeniti i za što će trebati predvidjeti više vremena kad bude planirao poučavanje i uvježbavanje. Ako krene i dalje od toga i odluči se provesti usporedbu gramatičkih oblika pojedine kategorije, korist će biti još i veća.

Usporedba gramatičkih kategorija u HIJ-u i prvome jeziku ili prvim jezicima učenika HIJ-a može se provesti: (1) prije početka procesa poučavanja (apriorni pristup) ili (2) nakon njega (aposteriorni pristup). Apriornim se pristupom unaprijed uspoređuju gramatičke kategorije u dvama jezicima i predviđaju moguća odstupanja u procesu ovladavanja HIJ-em koja se onda nastoje preduhitriti i spriječiti, a u aposteriornome pristupu radi se na već uočenim odstupanjima učenika u procesu ovladavanja HIJ-em iz kojih se izvode zaključci koji se nastoje primijeniti na buduća poučavanja.

5.1. *Apriorni pristup poučavanju gramatičkih kategorija u nastavi hrvatskoga kao inoga jezika*

Apriornim pristupom predviđa se kakve će teškoće u ovladavanju HIJ-em imati njegovi učenici izvorni govornici određenoga jezika. Da bi se provela usporedna analiza hrvatskoga i učenikova prvoga jezika potrebno je, kao prvo, saznati dovoljno unaprijed tko su budućí učenici HIJ-a i koji su njihovi prvi jezici, i, kao drugo, imati dostupnu stručnu literaturu o tome određenome jeziku ili kontrastivnu literaturu u kojoj se on uspoređuje s hrvatskim jezikom (naprimjer Filipović, 1986, 1990; Varga, 2001, 2014; Požgaj-Hadži i dr. 2012). Naprimjer, ako lektor zna da će u skupini učenika HIJ-a biti učenik kojemu je prvi jezik mađarski, uz pomoć literature o mađarskome jeziku (naprimjer Roth, 1994; Žagar Szentesi, 2001, 2007) može usporediti gramatičke kategorije u hrvatskome i mađarskome jeziku te zaključiti naprimjer da će učenik vjerojatno imati teškoća s ovladavanjem gramatičkim rodnom jer mađarski jezik ne poznaje kategoriju roda, ali da učenik vjerojatno neće imati većih teškoća s poimanjem hrvatskih padeža jer mađarski jezik poznaje kategoriju

padeža te u njoj razlikuje mnogo više kategorijskih oblika, dakle različitih padeža, negoli hrvatski jezik. To, naravno, ne znači da učenik kojemu je prvi jezik mađarski neće imati teškoća s hrvatskim padežima, ali činjenica da kategorija padeža postoji u njegovu prvom jeziku, dok kategorija roda ne postoji, bitna je informacija za lektora i polazište za njegovo razumijevanje učenikovih odstupanja, pa time i za izradu posebnih nastavnih materijala i, koliko je to moguće, individualizaciju rada s učenicom.

Učenici HIJ-a kojima je japanski prvi jezik na pitanje što u HIJ-u smatraju najtežim obično odgovaraju slično kao pristupnica ispitu iz poznavanja HIJ-a na Croaticumu: „Meni je najteže savladati padež u hrvatskom jeziku jer u japanskom jeziku ne postoji padež i imenica ne mijenja svoj oblik.“ Međutim, njezin je iskaz zapravo otkrio teškoću s ovladavanjem još jednom morfološkom kategorijom u HIJ-u koje ona očigledno nije bila svjesna, a to je kategorija broja. Naime, u japanskome jeziku ne postoji kategorija broja, tj. postoji jedan oblik za jedninu i množinu (Matovac, 2007: 216). Učila je hrvatski pet godina, izvrsno vlada padežnim sustavom, međutim, u sustavnim odstupanjima u upotrebi imenica u jednini i množini očituje se negativan prijenos iz njezina prvoga jezika. Za ilustraciju se navode njezini primjeri upotrebe jednine i množine.

1. Jednina umjesto množine

- Nema dovoljno **financijskog sredstva*.
- Na cijelom svijetu se menadžeri često bave **malverzacijom*.
- Prema **najnovijem podatku* sadašnji broj seljaka u Japanu je samo 2,9 milijuna.
- Međutim, ovih dana je počela **nova aktivnost* za stavljanje poljoprivrede u pogon koju vode mladi ljudi.
- Američki predsjednik Obama je započeo **pripremu* za reagiranje na ovu situaciju kao što je rezolucija Vijeća sigurnosti.
- Dugotrajna **ekonomska sankcija* i izolacija u međunarodnoj zajednici su teško oštetili svakodnevni život **Iračanina*.
- Jačanje **sankcije* nije jedini način diplomacije.
- Stari ljudi i **žena* često obole od osteoporoze.

2. Množina umjesto jednine

- Diplomataima je potrebno visoko pregovaračko umijeće da postignu **suglasnosti*.
- Postoji i pritužba da prvo treba unapređivati nuklearno razoružanje, a ne ulagati sredstva i kadrove u sprečavanje **nuklearnih terorizama*.
- Taj sporazum zabranjuje upotrebu, **proizvodnje* i **predaje* te bombe.
- Poslije toga, većina osnovnih škola u cijelom Japanu je uvela **nastave* engleskog jezika.

3. Jednina umjesto množine i množina umjesto jednine u istoj rečenici
 – Međunarodna zajednica treba pojačati **diplomacije* na **raznolik način* da nagovori Iran na prihvaćanje rezolucije.

Iz njezina se iskaza može zaključiti da je u njezinu poučavanju HIJ-u naglasak bio više na ovladavanju kategorijom padeža, a manje na ovladavanju kategorijom broja, što bi trebalo ispraviti u nastavku poučavanja. Na poučavanje takvih učenika (izvornih govornika japanskoga jezika) trebao bi biti primijenjen apriorni pristup kojim se mogu predvidjeti njihova odstupanja, a trebalo bi i individualizirati nastavu pripremom posebnih nastavnih materijala i vježba za ovladavanje gramatičkim brojem. Tako prilagođena nastava bila bi prikladna za govornike japanskoga jezika i njome bi se znatno umanjio negativni prijenos te odstupanja utemeljena na njemu.

Ograničenja su apriornoga pristupa brojna – no ne brojnija od njegovih prednosti. Jedno je od tih ograničenja činjenica da su skupine učenika HIJ-a često heterogene po prvim jezicima pa bi lektor prije poučavanja ili na njegovu početku trebao provesti usporednu analizu gramatičkih kategorija u hrvatskome jeziku s kategorijama u čak desetak jezika, što bi bilo vremenski i organizacijski vrlo zahtjevno. Drugo je moguće ograničenje nedostupnost literature o pojedinim jezicima – no to vrijedi samo za jezike s malim brojem govornika koji su slabije opisani budući da o jezicima s većim brojem govornika koji se puno poučavaju i uče postoji mnogo dostupne stručne literature. Treće je ograničenje činjenica da apriorna analiza može mnogo reći o predviđenim odstupanjima koja proizlaze iz utjecaja njegova prvoga jezika, no odstupanja nastaju i pod utjecajem drugih jezika kojima je učenik prethodno ovladao, što bitno usložnjuje detektiranje podrijetla njegovih odstupanja u HIJ-u. Takav jezični prijenos može biti negativan, ali i pozitivan – naprimjer, ako je učenik jezika u kojemu ne postoji kategorija roda već učio jezik u kojem ta kategorija postoji, to će mu zasigurno olakšati poimanje te gramatičke kategorije u hrvatskome jeziku.

5.2. *Aposteriorni pristup poučavanju gramatičkih kategorija u nastavi hrvatskoga kao inoga jezika*

Aposteriornim pristupom analiziraju se odstupanja koja su govornici određenoga jezika učinili u procesu ovladavanja HIJ-em, nastoji se zaključiti zbog čega su ta odstupanja nastala, predviđaju se ista takva odstupanja kod drugih govornika istoga prvoga jezika te ih se nastoji preduhitriti poučavanjem i izradom posebnih nastavnih materijala namijenjenih za uvježbavanje jezičnih pojava u kojima dolazi do negativnoga jezičnoga prijenosa. Ograničenja su aposteriornoga pristupa također očigledna i brojna, ali – kao i kod apriornoga pristupa – ne brojnija od njegovih prednosti. Jedna je od njegovih prednosti naprimjer činjenica da su odstupanja empirijski

potvrđena (a ne pretpostavljena kao kod apriornoga pristupa), zbog čega ih s velikom vjerojatnosti možemo predvidjeti kod budućih drugih učenika HIJ-a toga istoga prvoga jezika. Za provođenje aposteriornoga pristupa potrebno je vrlo disciplinirano zapisivanje svih opažanja koje lektor ima o odstupanjima koja se događaju učenicima HIJ-a određenoga prvoga jezika, sistematiziranje i kategoriziranje tih opažanja te rad na njihovu tumačenju, što je vrlo zahtjevan stručni zadatak.

5.3. *Kombinirani pristup poučavanju gramatičkih kategorija u nastavi hrvatskoga kao inoga jezika*

Kombinirani pristup poučavanju gramatičkih kategorija u nastavi HIJ-a znači istodobno ili naizmjenično primjenjivanje aposteriornoga i apriornoga pristupa. To znači da se lektori unaprijed pripremaju za nastavu s učenicima HIJ-a određenoga prvoga jezika (ili više njih) proučavajući stručnu literaturu o strukturi toga jezika, kao i literaturu kojom se taj jezik uspoređuje s hrvatskim, te na temelju pročitane literature predviđaju moguća odstupanja svojih učenika i nastoje ih umanjiti osviještenim poučavanjem i izradom ciljanih nastavnih materijala. Lektori tijekom poučavanja vode bilješke sa svojim opažanjima o negativnome prijenosu iz prvoga jezika svojih učenika ili više njih te na taj način stvaraju bazu podataka koja se nakon svakoga nastavnoga iskustva širi i upotpunjuje kako bi poslužila kao priprema za buduća poučavanja. Uz opažanja o negativnome prijenosu iz pojedinih jezika lektori usporedno stvaraju i bazu nastavnih materijala (najčešće različitih vježba) izrađenih ciljano za učenike HIJ-a određenoga prvoga jezika radi umanjivanja negativnoga prijenosa iz toga jezika. U idealnome slučaju lektori svoja znanja i iskustva objavljuju u radovima u stručnim časopisima i iznose u izlaganjima na stručnim skupovima te na taj način pridonose uvećavanju i širenju znanja o djelatnosti i struci.

Bez obzira na to koji pristup poučavanju gramatičkih kategorija odlučili primjenjivati, ključ uspješnoga poučavanja gramatičkih kategorija u nastavi inoga jezika jesu stručni i angažirani lektori koji su spremni na cjeloživotno učenje i usavršavanje.

6. *GRAMATIČKE KATEGORIJE, MODELI NJIHOVA POUČAVANJA I PROGRESIJA POUČAVANJA HRVATSKOGA KAO INOGA JEZIKA*

Kao i za sve druge segmente poučavanja inoga jezika, i za poučavanje gramatičkih kategorija vrlo je važna progresija, tj. redoslijed uvođenja gramatičkih sadržaja u poučavanje. Svaki poučavatelj treba donijeti brojne odluke o tome koje će gradivo poučavati, na koji način i kojim redom planirajući na taj način jezični unos o kojemu, između ostaloga, ovisi uspješnost njegova poučavateljskoga rada (Udier i Čilaš, 2005: 127). Sadržaj

i progresija poučavanja osmišljava se na temelju općih uvjeta (broj sati koji je na raspolaganju za nastavu HIJ-a, razdoblje u kojemu će se poučavati...), učeničkih osobina (razina poznavanja HIJ-a, opće obrazovanje, jezično obrazovanje, dob...) i potreba (svrha radi koje uče HIJ, razina ovladanosti HIJ-em koju nastoje postići, neke posebne potrebe i ciljevi koje treba ostvariti u poučavanju...). Progresija je osobito važna na početnim stupnjevima poučavanja inoga jezika jer, ukoliko je neprikladna i nesustavna, može znatno usporiti i otežati ovladavanje te loše djelovati na motivaciju učenika. Iz svih tih razloga potrebno ju je pomno osmišljavati i planirati te pritom imati u vidu moguće modele poučavanja i gramatičkih kategorija i svih ostalih sastavnica.

Ovisno o tome jesu li primarno namijenjeni poučavanju HIJ-a u jezično homogenim ili u jezično heterogenim skupinama, uočavamo i razlikujemo dva dominantna pristupa poučavanju gramatičkih kategorija u nastavi HIJ-a. To su: (1) pojedinačni i (2) univerzalni model. Treba napomenuti da je riječ o modelima koji se u praksi u različitim nastavnim okolnostima mogu primjenjivati, prilagođavati i kombinirati na različite načine.

6.1. *Pojedinačni model*

Riječ zapravo nije o jednome modelu, nego o pojedinačnim modelima kojih ima onoliko koliko ima i prvih jezika učenika HIJ-a budući da se temelje na usporedbi gramatičkih kategorija prvoga jezika učenika i ciljnoga, hrvatskoga jezika. Naprimjer, kad hrvatski jezik uče govornici nekog drugog slavenskog jezika, nije potrebno osvještavati kategoriju padeža, već poučavanje usmjeriti na padežne nastavke koji su u dvama jezicima (u hrvatskom i prvom jeziku učenika) različiti, na iste padežne funkcije koje se izražavaju različitim padežima, na iste prijedloge koji dolaze uz različite padeže u dvama jezicima i sl. Svaki je pojedinačni model prikladan za rad u jezično homogenoj učeničkoj skupini za koju je ciljano napravljen te se zbog toga oni međusobno razlikuju koliko se razlikuju i prvi jezici učenika HIJ-a. Udžbenici i programi za poučavanje nastali na temelju toga modela vrlo su učinkoviti i korisni za svoje učenike jer su prilagođeni njihovom prvome jeziku i prijenosu iz njega, nude konkretna i precizna objašnjenja i bave se upravo onim aspektima gramatičkih kategorija koje učenici HIJ-a pojedinoga prvoga jezika, zahvaljujući strukturi toga jezika, smatraju teškima i u čijem ovladavanju nailaze na poteškoće. Dobri su primjeri primjene takva modela naprimjer udžbenik *Kroatisch für die Mittelstufe: Lese- und Übungstexte* (Korom, 2005), namijenjen učenicima kojima je prvi jezik njemački, te udžbenik *Lær kroatistik!* (Mønnesland, 2014), namijenjen učenicima kojima je prvi jezik norveški.

6.2. Univerzalni model

Za razliku od pojedinačnih modela univerzalni je model namijenjen radu s jezično heterogenim skupinama, kao i radu s homogenim skupinama za čiji prvi jezik ne postoji razrađen pojedinačni model. Univerzalni model nastoji osmisliti način i progresiju poučavanja gramatičkih kategorija koja je primjenjiva u svim (ili u većini) skupina učenika HIJ-a bez obzira na njihov prvi jezik te jezičnu i opću naobrazbu. Taj model nastaje na temelju iskustva rada s učenicima HIJ-a različitih prvih jezika te nastoji eksplicirati gramatičke kategorije na način razumljiv i prihvatljiv svima njima, bez usporedbe hrvatskoga s drugim jezikom ili jezicima, pa će se tako naprimjer rod u hrvatskom jeziku poučavati kao da nitko od učenika nema o njemu nikakvo predznanje o rodu iz svojega prvoga jezika i neće se usmjeravati na razlike u izražavanju gramatičkoga roda među jezicima: imenice u hrvatskom jeziku imaju tri roda, imenice koje označavaju predmete i pojave također imaju tri roda, rod se najčešće (ali ne uvijek) može u osnovnom obliku riječi odrediti prema nastavku – naravno sve na tekstovima primjerenima razini na kojoj se hrvatski jezik poučava i s mnogo uvježbavanja. Velika je prednost toga modela širina mogućih primjena u različitim nastavnim kontekstima (za razliku od pojedinačnih modela čija je primjena ograničena samo na govornike pojedinih jezika), a primjeri su toga modela udžbenici *Razgovarajte s nama!* (Čilaš Mikulić, Gulešić Machata i Udier, 2014, 2015, 2016; Udier i Gulešić Machata, 2014).

7. ZAKLJUČAK

Učenici HIJ-a, a čiji je prvi jezik nesrodan hrvatskomu, u ovladavanju HIJ-em susreću se s teškoćama koje su povezane s gramatičkim kategorijama. U prvome redu do toga dolazi zato jer je učeniku HIJ-a teško shvatiti gramatičku kategoriju koja u njegovu prvome jeziku ne postoji ili pak postoji, ali se realizira jako različito. Drugi je razlog što su udžbenici HIJ-a pisani ponajprije za govornike jezika koji pripadaju indoeuropskoj jezičnoj porodici, a treći to što lektori HIJ-a, zbog činjenice što ne postoji specijalizirano obrazovanje za to zanimanje¹, često ne prepoznaju teškoće koje u ovladavanju HIJ-em proizlaze iz razlika u gramatičkim kategorijama između hrvatskoga jezika i prvoga jezika učenika. Do tih se važnih spoznaja najčešće dolazi *a posteriori*, na temelju iskustva iz nastave s govornicima određenih jezika, iako je riječ o znanju koje bi bilo važno imati *a priori* kako bi se poteškoće preduhitrile i ublažile, a nastava učinila efikasnijom.

¹ Na Odsjeku za kroatistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu prije kratkog je vremena pokrenut *Specijalistički studij hrvatskoga jezika*, a jedan od modula toga studija bit će *Hrvatski kao ini jezik*. Taj bi studij mogao riješiti problem neadekvatne izobrazbe lektora HIJ-a.

Od lektora HIJ-a, naravno, ne očekuje se da poznaje sve jezike čije će govornike poučavati, ali bi, ako je to moguće, trebali prije poučavanja steći teorijsko znanje o gramatici jezika čije će govornike poučavati i predvidjeti odstupanja do kojih će dolaziti u procesu njihova ovladavanja HIJ-em. Tako također na temelju predviđenih odstupanja i poteškoća mogu planirati više vremena za određene gramatičke teme i osmišljavati ciljne nastavne materijale i aktivnosti kojima će raditi na otklanjanju negativnoga prijenosa u HIJ. Već i sama usporedba jednostavnoga popisa gramatičkih kategorija i njihovih oblika u hrvatskome jeziku s popisom gramatičkih kategorija i njihovih oblika u drugome jeziku otkrit će na što treba obratiti više pozornosti i za što treba predvidjeti više vremena u poučavanju pa se prema tome može napraviti program poučavanja i odgovarajući nastavni materijali. Učenici HIJ-a mogu njime ovladati, naravno, i nemajući nikakvo teorijsko znanje o kategorijama i njihovim oblicima, no u organiziranome učenju u obrazovnim ustanovama, poglavito na visokoškolskoj razini, velika se pozornost posvećuje osvještavanju gramatičkih kategorija jer to ima pozitivan utjecaj na ovladavanje HIJ-em.

LITERATURA

- Aleksovski, M. (2014) „Poljski“ hrvatski. U Čilaš Mikulić, M. i Juričić, A.-T. (ur.) *Savjetovanje za lektore hrvatskoga kao inoga jezika*, 2. zbornik radova, Zagreb: FF press, 11–28.
- Barić, E. i sur. (2005) *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Belaj, B. i Tanacković Faletar, G. (2014) *Kognitivna gramatika hrvatskoga jezika. Imenska sintagma i sintaksa padeža*. Zagreb: Disput.
- Brač, I. i Radaković, N. (2010) Lažni prijatelji u hrvatskom i ruskom jeziku. Izlaganje na X. *savjetovanju za lektore hrvatskoga kao inoga jezika (X. SIH)*, Filozofski fakultet u Zagrebu 9. i 10. srpnja.
- Cvikić, L. (ur.) (2007) *Drugi jezik hrvatski*. Zagreb: Profil.
- Cvitanušić Tvico, J. i Nazalević, I. (2010) Stavovi makedonskih kroatista i problemi ovladavanja pojednim hrvatskim jezičnim kategorijama. *Lahor, časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik* 2 (10), 167–186.
- Čaušević, E. (1996) *Gramatika suvremenoga turskog jezika*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Čilaš Mikulić, M., Gulešić Machata, M. i Udier, S. L. (2014) *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskog jezika za niži srednji stupanj* (2. izdanje). Zagreb: FF press.
- Čilaš Mikulić, M., Gulešić Machata, M., i Udier, S. L. (2015) *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika za stupanj B2*. Zagreb: FF press.
- Čilaš Mikulić, M., Gulešić Machata, M. i Udier, S. L. (2016) *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskog jezika za više početnike* (3. izdanje). Zagreb: FF press.
- Ellis, R. i Shintani, N. (2014) *Exploring Language Pedagogy through Second Language Acquisition Research*. New York i London: Routledge, Taylor and Francis Group.
- Ljubešić, N. i Erjavec, T. (2011) 'hrWaC and slWaC: Compiling Web Corpora for Croatian and Slovene'. U Habernal, I. i Matoušek, V. (ur.) *TSD'11: Proceedings of the 14th international conference on Text, Speech and Dialogue*. Berlin, Heidelberg: Springer, 395-402.
- Filipović, R. (1986) *Teorija jezika u kontaktu*. Zagreb: JAZU-Školska knjiga.
- Filipović, R. (1990) *Anglicizmi u hrvatskom ili srpskom jeziku: porijeklo – razvoj – značenje*. Zagreb: JAZU-Školska knjiga.
- Gulešić, M. (2003) Srodnost dvaju jezičnih sustava – prednost ili/i nedostatak u usvajanju jezika. U Stolac, D., Ivanetić, N. i Pritchard, B. (ur.) *Psiholingvistika i kognitivna znanost u hrvatskoj primijenjenoj lingvistici*. Zbornik Hrvatskoga društva za primijenjenu lingvistiku, 289–302.

- Gulešić Machata, M. (2012) *Rod u inojezičnom hrvatskom: lingvistički i psiholingvistički pristup*. Doktorska disertacija. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Gulešić Machata, M. (2013) Apriorna analiza odstupanja u gramatičkom rodu (s obzirom na prvi jezik učenika). *Opera Slavica: slavistické rozhledy, jazykovědný sešit*. XXIII, 4. Brno, 174–186.
- Gulešić Machata, M. (2016) Morfološke kategorije i kategorijski oblici u hrvatskom i slovačkom jeziku. *Výuka yihoslovcanských jazyků v dnešní Evropě, Porta Balkanica* (u postupku objavljivanja.)
- Jelaska, Z. i sur. (2005) *Hrvatski kao drugi i strani jezik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Jelaska, Z. (2015) *Basic Croatian Grammar: Sounds, Forms, Word Classes*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.
- Korajac, A. i Salak, T. (2012) Bibliografija lektora i fonetičara Croaticuma. U Čilaš Mikulić, M., Juričić, A.-T. i Udier, S. L. (ur.) *Croaticum, Savjetovanje za lektore hrvatskoga kao inoga jezika*. Zagreb: FF press, 133–147.
- Korom, M. (2005) *Kroatisch für die Mittelstufe: Lese- und Übungstexte*. München: Verlag Otto Sagner.
- Kovačević, I. (2010) Vrste pogrešaka u pisanim tekstovima hrvatskog jezika kao stranoga na početnoj i srednjoj razini učenja. Izlaganje na X. *savjetovanju za lektore hrvatskoga kao inoga jezika (X. SIH)*, Filozofski fakultet u Zagrebu 9. i 10. srpnja.
- Loewen, Sh. (2015) *Introduction to Instructed Second language Acquisition*. New York i London: Routledge, Taylor and Francis Group.
- Macan, Ž. i Kolaković, Z. (2008) Prijenosna odstupanja govornika njemačkoga u ovladavanju hrvatskim jezikom. *Lahor: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik* 1 (5), 34–52.
- Marković, I. (2012) *Uvod u jezičnu morfologiju*. Zagreb: Disput.
- Marković, I. (2013) *Hrvatska morfonologija*. Zagreb: Disput.
- Matovac, D. (2007) Oprimjerenje kognitivne teorije kategorizacije japanskim jezikom. *Jezikoslovlje* 2, 211–228.
- Mønnesland, S. (2014) *Lær Kroatistik!* Oslo: Syppressforlag.
- Pišković, T. (2011) *Gramatika roda*. Zagreb: Disput.
- Požgaj-Hadži, V. i dr. (2012) *Izazovi kontrastivne lingvistike, Izzivi kontrastivnega jezikoslovja*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Pranjković, I. (1982) Klasifikacija riječi na vrste i razine gramatičke analize. *Radovi Zavoda za slavensku filologiju* 17, 23–30.
- Pranjković, I. (2013a) Kategorijalna svojstva imenskih riječi. U Pranjković, I., *Gramatička značenja*. Zagreb: Matica hrvatska, 26–38.
- Pranjković, I. (2013b) Glagolske kategorije prema imenskima. U Pranjković, I., *Gramatička značenja*. Zagreb: Matica hrvatska, 39–49.
- Raguž, D. (1997) *Praktična hrvatska gramatika*. Zagreb: Medicinska naklada.
- Roth, S. (1994) *Ungarisch: eine europäische Sprache*. Budimpešta: Korona Kiadó.
- Silić, J. i Pranjković, I. (2005) *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga.
- Sokolić, N. i Vidović Bolt, I. (2010) *Pada li Poljaku lišće u listopadu? O hrvatsko-poljskim lažnim priateljima*. U Čilaš Mikulić, M., Juričić, A.-T. i Udier, S. L. (ur.) *Croaticum, Savjetovanje za lektore hrvatskoga kao inoga jezika, 1. zbornik radova*, 15–26.
- Težak, S. i Babić, S. (2005) *Gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Udier, S. L. i Čilaš, M. (2005) Problemi s progresijom na osnovnom stupnju učenja hrvatskoga kao stranoga/drugog jezika. *Strani jezici* 34 (2), 125–131.
- Udier, S. L., Gulešić Machata, M. i Čilaš Mikulić, M. (2006) Gramatičko-semantički pristup obradi padeža. *Lahor: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik* 1 (1), 36–49.
- Udier, S. L. (2013a) Gramatička kompetencija. U Grgić, A., Gulešić Machata, M. i Nazalević Čučević, I. (ur.) *Hrvatski B1: Opisni okvir referentne razine B1*. Zagreb: FF press, 157–175.
- Udier, S. L. (2013b) Izražavanje vremena u HJ2. *Opera Slavica: slavistické rozhledy, jazykovědný sešit*. XXIII, 4. Brno, 377–383.
- Udier, S. L. i Gulešić Machata, M. (2014) *Razgovarajte s nama! Gramatika i pravopis hrvatskoga jezika s vježbama za razine B2–C1*. Zagreb: FF press.

- Udier, S. L. (2015) Gramatička kompetencija. U Gulešić Machata, M. i Grgić, A. (ur.) *Hrvatski B2: Opisni okvir referentne razine B2*. Zagreb: FF press, 247–273.
- Udier, S. L. (2016) Filološki pristup poučavanju hrvatskoga kao inoga jezika. *Nova Croatica* 40 (60), 139–152.
- Varga, D. (2001) Hrvatski i romanski jezici. U Botica, S. (ur.) *Zbornik Zagrebačke slavističke škole. Trideset godina rada (1972–2001)*. Zagreb: Filozofski fakultet, 174–180.
- Varga, D. (2014) Hrvatski i romanski idiomi. U Čilaš Mikulić, M. i Juričić, A.-T. (ur.) *Croaticum, Savjetovanje za lektore hrvatskoga kao inoga jezika, 2. zbornik radova*. Zagreb: FF press, 123–130.
- Vijeće Europe (2005) *Zajednički europski referentni okvir za jezike: učenje, poučavanje, vrednovanje*. Zagreb: Školska knjiga.
- Žagar Szentesi, O. (2001) Skupine modalnih glagola u hrvatskom i mađarskom jeziku. U Sesar, D. i Vidović Bolt, I. (ur.) *Drugi hrvatski slavistički kongres, zbornik radova I.*, Zagreb, 689–694.
- Žagar Szentesi, O. (2007) Kontrastivni opis glagolskih pridjeva i glagolskih priloga u mađarskom i u hrvatskom jeziku. *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae* 52, 474–483.

GRAMMATICAL CATEGORIES AND THEIR FORMS IN LEARNING CROATIAN AS A FOREIGN AND SECOND LANGUAGE

Grammatical categories are classes into which words are divided according to their derivation or function. The more related certain languages are, the fewer are the categories that exist in only one of them. Thus, grammatical categories in Slavic languages coincide almost completely, while their categorical forms coincide to a high degree. The situation becomes more complex when one tries to learn a language that is more distant in terms of relatedness. It is important for teachers to be aware of the difficulties that may occur in the process of language acquisition owing to the differences in grammatical categories. The paper presents possible difficulties that speakers of certain languages encounter when learning Croatian as a second language because of the differences in grammatical categories between their first language and the Croatian language, while also presenting ways to reduce and overcome those difficulties, rendering learning more efficient.

Keywords: *grammatical categories, grammatical competence, teaching Croatian as L2, learning Croatian as L2*